



Na Zachodzie bez zmian. Działania na froncie zachodnim do 1916 roku

Materiał składa się z sekcji: „Wprowadzenie”, „Kiedy wojna przestaje być błyskawiczna”, „Co to była wojna pozycyjna?”, „Próby wyjścia z impasu”, „Zamiast podsumowania”.

Materiał zawiera 9 ilustracji (fotografii, obrazów, rysunków), 3 polecenia.

Bibliografia:

- Źródło: *Modris Eksteins, Święto wiosny. Wielka Wojna i narodziny nowego wieku*, Warszawa 1996, s. 128–132.
- Źródło: M. M. Eksteins, *Święto wiosny*.



Na Zachodzie bez zmian. Działania na froncie zachodnim do 1916 roku

Francuska bateria długich dział (155 L lub 120 L) opanowana przez siły niemieckie w bitwie pod Verdun

Źródło: a. nn., *Frech long gun battery overrun at Verdun*, niemiecka kartka pocztowa z pieczętą 5.8.1916, domena publiczna.

Wprowadzenie

I wojna światowa to śmierć milionów ludzi. Mieszkańcy Europy byli w szoku, ponieważ dotychczas wojny nie przynosiły takiej skali strat w ludziach.



Belgia, Francja i Anglia przed inwazją Niemiec

Źródło: Guillaume Seignac, *Belgia, Francja i Anglia przed inwazją Niemiec*, 1914, olej na płótnie, domena publiczna.

Polecenie 1

Ta pochodząca z 1914 roku ilustracja przedstawia **personifikację** Belgii, Francji i Wielkiej Brytanii. Jakie propagandowe treści przekazuje?



Źródło: Learnetic, licencja: CC BY 4.0.

Kiedy to było?

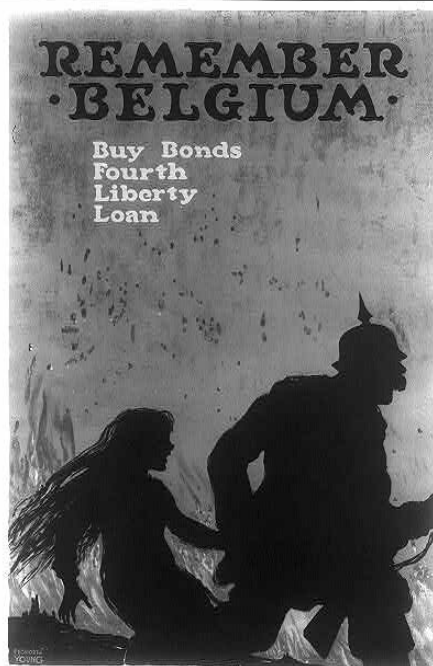
Oś czasu: I wojna światowa

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Kiedy wojna przestaje być błyskawiczna

Wojna błyskawiczna, zaprojektowana w sztabie wojskowym Niemiec na długo przed wybuchem konfliktu trójprzymierza i ententy, miała być receptą na brak strategicznych surowców. Toteż jej podstawowym celem było zniszczenie Francji i przejęcie jej przemysłu, a następnie przerzucenie sił na wschód i pokonanie Rosji, przy wykorzystaniu jej bogatych surowców. **Plan Schlieffena** [czyt.: szifena] lekko zmodyfikowano, rezygnując z ataku na Holandię i koncentracji wojsk wyłącznie na zachodzie. Zaprojektowano też, odstępując od pierwotnych założeń, przesunięcie kilku dywizji na wschód. Po wybuchu wojny Niemcy rzeczywiście szybko dotarli niemal pod Paryż. Jednak **Francuzi zdołali powstrzymać niemieckie natarcie w bitwę nad rzeką Marną** (5-9 września 1914 roku). Jedyną korzyścią było opanowanie pasma wzgórz nad linią frontu zachodniego. Sprawilo to, że dla strony niemieckiej trwanie w defensywie było łatwiejsze niż dla Francuzów i Brytyjczyków – atakowanie. Bitwa

ta nieodwracalnie zakończyła na zachodzie Europy tradycyjną wojnę manewrową. Po przegranej Niemców nad Marną w 1914 roku, szybkie zdobycie Paryża stało się niemożliwe. W październiku 1914 roku Niemcy podjęli jeszcze, atakując z Flandrii, nieudaną próbę zdobycia francuskich portów nad Kanałem La Manche. Alianci stawili opór, co spowodowało pozycyjną, długą, batalię. Do historii przeszła ona pod nazwą: **bitwa pod Ypres** [czyt.: iphe]. 1915 roku Niemcy użyli w niej, po raz pierwszy na froncie, gazu bojowego – chloru. Dla wojsk angielskich i francuskich atak chemiczny był ogromnym szokiem. Pola Flandrii pochłonęły życie ponad pół miliona żołnierzy. Takie straty do niedawna nie mieściły się w wyobraźni Europejczyków.



Amerykański plakat autorstwa Ellswortha Younga ukazujący niemieckie okrucieństwa w Belgii

Źródło: Ellsworth Young, *Pamiętaj, Belgia*, 1918, domena publiczna.

Aż do inwazji Niemców 4 sierpnia 1914 roku wierzono, że Belgia, jako państwo neutralne, pozostanie raczej obserwatorem nadchodzących wydarzeń niż ich uczestnikiem. Tymczasem naród belgijski musiał nagle zmobilizować się do odparcia wroga. Niemcy na niespotykaną wcześniej skalę zastosowali represje skierowane przeciw ludności cywilnej w celu jej zastraszenia. Przeprowadzali publiczne egzekucje cywili. Siłą deportowali tysiące młodych Belgów do niemieckich fabryk. Nałożyli na belgijskie miasta kontrybucje wojenne, dalece przekraczające ich koszty okupacyjne. Jeden z najsłynniejszych plakatów wojennych przedstawiał niemieckiego żołnierza ciągnącego za rękę opierającą się dziewczynę na tle płonącej Belgii. Miał skłonić Amerykanów do kupowania obligacji wojennych. Faktycznie, wbrew planom Niemców, ofiary poniesione przez Belgów wpłynęły w dużym stopniu na zmianę postawy amerykańskiej opinii wobec wojny.

Co to była wojna pozycyjna?

W ten sposób rozpoczęła się **wojna pozycyjna**, która na długi czas wepchnęła miliony żołnierzy do okopów, ciągnących się setkami kilometrów wzdłuż linii frontu. Główną przyczyną takiego obrotu spraw była technika wojenna, która nieoczekiwanie dla wszystkich zniweczyła sens stosowania tradycyjnych metod walki lądowej: ataku piechoty, zbliżającej się do nieprzyjaciela (w szyku zwartym). Jednak wciąż wierzono, że odpowiednio przeprowadzona ofensywa wkrótce wyprowadzi żołnierzy z okopów, pozwoli zakończyć

działania wojenne i przejść do rozmów pokojowych. Nie zdawano sobie wówczas generalnie sprawy, że wojna może potrwać długo ze względu na jej koalicyjny charakter. Istnienie systemu sojuszy wojskowych oznaczało bowiem, że jeśli nawet jedno z walczących państw poniesie klęskę na polu bitwy lub wyczerpie posiadane środki, to nadzieje na pomoc sojuszników i obietnica takiej pomocy będą zachętą do trwania na wojnie.

Ciekawostka

Pod koniec 1914 roku tak zwany 'wyścig do morza' zakończył się osiągnięciem przez wrogie armie wybrzeży Morza Północnego na północy oraz granic neutralnej Szwajcarii na południu. W rezultacie powstały dwie równoległe ciągłe linie okopów. Odtąd nie było już skrzydeł, które można było okrążyć, a wojna nabrała mniej mobilnego i bardziej bezpośredniego charakteru. Okopy nie tylko zapewniały ochronę przed karabinami, artylerią i pogodą, ale dały też początek zupełnie nowej, w znacznej mierze nieznanej formie prowadzenia wojny. Wojska szybko nauczyły się budować **wielowarstwowe systemy okopów**, które stawały się coraz bardziej skomplikowane i trudne do atakowania. Ich budowa wkrótce stała się odrębną umiejętnością.



W okopach, Francja

Źródło: Charles Hilton De Witt Girdwood, 1915, British Library, domena publiczna.



Brytyjscy żołnierze podczas gry w karty, Francja

Źródło: Charles Hilton De Witt Girdwood, 1915, British Library, domena publiczna.



Kucharze, Francja

Źródło: Charles Hilton De Witt Girdwood, British Library, domena publiczna.



Brytyjscy żołnierze podczas golenia, Francja

Źródło: Charles Hilton De Witt Girdwood, domena publiczna.

Polecenie 2

Przeczytaj poniższy fragment tekstu, dotyczący życia frontowego we Flandrii u schyłku 1914 roku. Na podstawie tekstu opisz zachowania żołnierzy walczących w okopach frontu zachodniego. Wyjaśnij, na czym polegał fenomen wojennych świąt Bożego Narodzenia w 1914 roku.

Źródło: Learnetic, licencja: CC BY 4.0.

M. M. Eksteins

Modris Eksteins, Święto wiosny. Wielka Wojna i narodziny nowego wieku

„W Wigilię Bożego Narodzenia temperatura zaczęła gwałtownie spadać. Zalane wodą okopy zamarzły. Problem błota się zmniejszył i już to samo polepszyło nastroje. Dla Niemców Wigilia jest najbardziej uroczystym momentem świąt. Zaraz po zmroku na większości niemieckich linii, wbrew oficjalnemu zakazowi przynoszenia drzewek do okopów, wyrosły małe choinki, tradycyjne Tannenbaum. Na wielu z nich umocowano świece, prawdziwe lub sztuczne. Zgodnie

z relacjami, Francuzów, którzy często widzieli choinkę po raz pierwszy w życiu, i Brytyjczyków zaintrygowały początkowo dziwne efekty świetlne. Sądząc, że to jakiś fortel, w wielu miejscach otworzyli ogień. [...] Gdy z powrotem poustawiano drzewka, zaczęły się śpiewy, czasami ochryple, częściej łagodne i sentymentalne. [...] Stopniowo strzelanina ucichła niemal wszędzie. Żołnierze powstali, usiedli na przedpiersiach i zaczęli wykrzykiwać pozdrowienia do 'wroga'. Rozpoczęły się rozmowy [...]. Większość spotkań inicjowana była spontanicznie, bez aprobaty dowództwa ani zamierzonego celu wojskowego. [...] Gdy zaświtał dzień następny, ziemia zamarzła, a gdzieś tam leżała cienka warstewka lodu. [...] W wielu miejscach częste było wzajemne zabawianie się śpiewem i hymnami. [...] Żołnierze wkroczyli na ziemię niczyją, a w niektórych przypadkach nawet do okopów przeciwnika, i zaczęli świętować. Niektórzy byli nieśmiali, inni bardziej otwarci. Rozmawiali, śpiewali, wymieniali podarunki. [...] Główny świąteczny posiłek rozdano około południa i towarzystwo rozeszło się do okopów. Natychmiast po skończonym jedzeniu zabawa rozpoczęła się od nowa. [...] Po wstępnych uprzejmościach zaczął się handel wymienny. [...] Mimo licznych pogłosek o meczu i wzmiankach o rywalizacji między Brytyjczykami i Niemcami, nie ma przekonujących dowodów, że doszło do regularnego meczu. Niemniej szerzące się pogłoski świadczą o marzeniach i nastrojach frontowych oddziałów. [...] Relacja o wyniku 3:2 z Saksończykami (w większości relacji oni są zwycięzcami, w innych opisach natomiast są stroną przegraną) powtarza się tak konsekwentnie, że można przypuszczać, że doszło do jakiejś namiastki meczu z użyciem puszek po wołowinie czy czegoś podobnego. Nieprawdopodobny jest jednak mecz rozegrany prawdziwą piłką zgodnie ze wszelkimi regułami, chociażby z powodu porytego pociskami, pełnego lejów 'boiska' na ziemi niczyjej.”

Źródło: M. M. Eksteins, *Święto wiosny*. Źródło: *Modris Eksteins, Święto wiosny. Wielka Wojna i narodziny nowego wieku*, Warszawa 1996, s. 128–132.

Próby wyjścia z impasu



Europa podczas I wojny światowej w latach 1914–1918

Źródło: Krystian Chariza i zespół, licencja: CC BY 3.0.

Sukcesy państw centralnych, odniesione w 1915 roku na froncie wschodnim doprowadziły do zajęcia rozległych obszarów, w tym Królestwa Polskiego i Litwy, sięgających od Zatoki Ryskiej na północy do granicy rumuńskiej na południu (drobną korektę wprowadziła ofensywa rosyjska w połowie 1916 roku, w wyniku której Rosja drugi raz z rzędu odebrała Austriakom Galicję Wschodnią). Nie przyniosły jednak tak oczekiwanych przez wszystkie strony rozstrzygnięć, które pozwoliłyby zakończyć wojnę. Mimo strat Rosja dalej uczestniczyła w wojnie. W 1916 roku, po dwóch latach dramatycznie przeciągającego się konfliktu, Niemcy jako pierwsi podjęli kolejną próbę przełamania frontu zachodniego. Od końca lutego do czerwca 1916, toczyła się **bitwa pod Verdun** [czyt. werda]. Po fiasku ofensywy niemieckiej, w lipcu tego roku rozpoczęła się kontrofensywa francusko-brytyjska (**bitwa nad Sommą**). Wkrótce znów rozgorzały **walki pod Verdun**. Jednak żadna z tych bitew, trwających równolegle niemal do końca 1916 roku, nie zmieniła ułożenia frontu. Wynik był gorzej niż mierny – przesunięcie okopów o kilka... kilometrów.

Ciekawostka



Francuscy żołnierze w okopach na północny zachód od Verdun

Źródło: a. nn., *Francuscy żołnierze w okopach na północny zachód od Verdun.*, 1916, domena publiczna.

Bitwa pod Verdun, tocząca się od lutego 1916 roku miała, według założeń sztabu niemieckiego, dosłownie wykrwawić armię francuską i rozwiązać impas na froncie zachodnim, jednak przyniosła jedynie ogromne i porównywalne straty obu stronom konfliktu. Po każdej z nich śmierć poniosło blisko 350 tysięcy żołnierzy. Bitwa zapoczątkowała nowy sposób walki, której celem stało się maksymalne wyczerpanie strony przeciwnej. Verdun, jako miejsce o znaczeniu historycznym (przypomnij sobie wiadomości dotyczące traktatu Karola Wielkiego, podpisanego w Verdun w 800 roku, dzielącego jego posiadłości na trzy części, z których dwie stanowiły mityczne załóżki Francji i Niemiec), zostało celowo wybrane przez Niemców, którzy byli pewni, że Francja będzie walczyć w jego obronie do ostatniego żołnierza.

Innym ważnym celem Niemców było przerwanie blokady morskiej ich portów, wprowadzonej przez Wielką Brytanię po wybuchu wojny. Wprawdzie państwa centralne były samowystarczalne żywnościowo, a zdobycze terytorialne pozwalały im wyrównywać niedobory, ale wojna przeciągała się. Wyprzedzając fakty: w ostatnim roku wojny rozwiązaniem okaże się zajęcie terenów Ukrainy, obficie eksploatowanych przez Niemcy, jednak w 1916 roku blokada powodowała narastanie problemów strategicznych. W tym celu dowództwo niemieckie podjęło próbę pokonania floty brytyjskiej, zwabiając ją w pobliże brzegów niemieckich. W maju 1916 roku **u wybrzeży Jutlandii doszło do największej bitwy morskiej tej wojny**. Flota niemiecka poniosła ciężkie straty, jednak mniejsze od strat Brytyjczyków. Nie udało się jednak Niemcom wyeliminować floty brytyjskiej, toteż zawrócili do baz. Ich własne straty skłoniły admiralicję do porzucenia tej metody.

Zamiast podsumowania

Polecenie 3

Opisz konsekwencje podanych niżej wydarzeń:

- zajęcie Belgii,
- bitwa nad Marną 1914 r.,
- 'wyścig do morza',
- bitwa pod Verdun.

Źródło: Learnetic, licencja: CC BY 4.0.